

EL *BALL DE MORRATXES* DE MALGRAT COM A RITUAL: UN ELEMENT DEL PATRIMONI IMMATERIAL

ANNA MARIA ANGLADA I MAS

Resum

Les primeres referències documentals que corroboren la compra de morratxes a Malgrat es localitzen en el llibre de comptes de la Confraria del Roser de Vilanova de Palafolls¹, que comprèn l'espai temporal que va del segle XVII fins el XIX.

L'adquisició de les morratxes es documenta a finals del segle XVIII, durant el període de l'administració corresponent als anys 1795-1796, i es presenta com un atribut associat a la Dansa del Roser. Esdevenia un ball protocol·lari que esdevenia el focus d'atenció del centre neuràlgic de la plaça malgratenc, tot apropiant-se de l'espai comunitari per tal d'exhibir una cerimònia: el traspàs de pabordes de la confraria, que el pas dels anys es va encarregar de transformar lleugerament en un ritual que prenia una funció diferent i que va esdevenir una tradició.

La recuperació de les danses tradicionals a càrrec dels esbarts dansaires va promoure una modulació de la seva funció, transformant lleugerament alguns aspectes coreogràfics i estètics. En aquest cas, si bé per un costat es va produir una folklorització d'aquest ritual, també va permetre la seva perpetuació en l'imaginari del costumari malgratenc, mantenint-lo com una icona de la identitat local.

L'estudi pretén justificar la inclusió del Ball de morratxes dins el mapa de patrimoni immaterial local, resoldre el conflicte de la nomenclatura que se li assigna actualment, documentar la primera referència de la compra de morratxes com atribut del ball i, al mateix temps, constatar que existeix un buit documental per a completar la recerca exposada del principi històric que l'originà.

Paraules clau

Confraria del Roser, Malgrat de Mar, Vilanova de Palafolls, Morratxes, Llibre de comptes, Maresme, Patrimoni immaterial, Ball de plaça, Dansa del Roser, pabordes.

Pròleg

El llibre de comptes de la Confraria del Roser és el document més antic que referencia l'adquisició de morratxes a Malgrat. En aquest manuscrit s'hi constata la compra d'aquest objecte durant l'administració del període que va del 29 d'agost de 1795 al 6 d'agost de

¹ Vilanova de Palafolls era el nom de l'actual vila de Malgrat de Mar.

1796². El llibre esmentat és una font documental molt interessant, valuosa i única, que permet desgranar totes aquelles activitats que els confreres organitzaven i que consten en el llistat de les despeses de la institució laica. En aquest sentit, l'objectiu d'aquestes ratlles és centrar-nos en el ball que es proposava a la plaça i que tenia com a atribut la morratxa.

Altres indicis que revelen la pràctica festiva, organitzada per aquesta confraria en relació a la dansa, són les anotacions dels diversos pagaments a músics i de la compra d'atxes durant l'any 1720, o el cas de 1728 per llogar els músics el dia de les gales i durant el 1740 per la compra de dues atxes i sis ciris, per destacar alguns exemples que son els més rellevants i que ajuden a il·lustrar aquest article.

La Confraria de Nostra Senyora del Roser³

La confraria formava part de l'engranatge de la parròquia com a institució vinculada a l'advocació de la Mare de Déu del Roser. Fou fundada el dia 23 de juny de 1585⁴ en un acte solemne celebrat a la mateixa capella del Roser, ubicada a l'església de Sant Antoni i Sant Nicolau de l'antiga Vilanova de Palafrúls. En aquesta constitució s'hi pactaren tota una sèrie de capitulacions que havien de regular el seu funcionament.

Entre les ordinacions que cal destacar s'hi esmenta l'elecció dels tres confreres que haurien d'exercir el càrrec d'administradors, en un acte protocol·lari que tindria lloc el tercer diumenge del mes de maig, amb el compromís que cadascun d'aquests membres tingués una de les tres claus de la caixa per pagar i suportar les despeses de l'entitat. Segueix el document que, en acabar el període de l'administració anual, s'havia de donar comptes de la gestió econòmica a la resta de confreres. En aquest pacte fundacional, però, no s'hi descriu específicament la tipologia d'elecció dels nous pabordes, un detall que és prou rellevant per entendre l'estructura funcional de la confraria en referència a la seva jerarquia i quota de poder.

Una altra ordinació que és interessant tenir en compte és la que fa referència a la previsió que el mateix dia, el tercer diumenge de maig, els pabordes havien de celebrar la festivitat del Roser i que després de les vespres s'establí l'obligatorietat de fer una processó solemne per la vila aportant la imatge de la verge. Veiem doncs que el dia assenyalat per a fer renovació dels pabordes o administradors de la confraria i la celebració de la festa del Roser coincideixen a finals del mes de maig.

² Arxius Diocesans de Girona (=ADG), *Confraria del Roser de Palafrúls* (s. XVIII-XIX), f. 99r.

³ Per a més informació sobre la Confraria del Roser vegeu: Anna Maria ANGLADA, «La Confraria del Roser de Vilanova de Palafrúls. Aproximació al context musical» de la *Revista Catalana de Musicologia*, VIII (2015), p. 137-150. <https://www.raco.cat/index.php/RevistaMusicologia/article/view/350055/441292>

⁴ Arxius de la Corona d'Aragó (=ACA), Generalitat, Carpeta 56, Pergamí 1370.

El llibre de comptes de la Confraria del Roser

El llibre manuscrit resta custodiat actualment a l'Arxiu Diocesà de Girona⁵ juntament amb els altres llibres no sacramentals de la parròquia malgratenca. Esdevé l'única font directe que s'ha conservat i comprèn un espectre temporal que va de l'any 1698 fins al darrer terç del segle XIX. Cal tenir present que Paradedà referencia a principis del segle XX un altre llibre de la mateixa confraria, datat al 1725 i que no s'ha localitzat⁶.

En aquest llibre no sacramental s'hi pot trobar la comptabilitat generada per la confraria i és l'únic testimoni documental que ha sobreviscut al pas del temps. Es tracta d'una font d'informació imprescindible per a poder resseguir i descabdellar totes aquelles activitats organitzades pels confreres i que s'hi troben reflectides.

Així doncs, en aquest llibre de comptes s'hi poden trobar els ingressos i les despeses, anotats anualment⁷ i que es resolen amb la quantitat de saldo restant a la caixa. De la mateixa manera, en la certificació dels comptes hi apareixen els noms dels administradors que plegaven i els nous substituïts, amb la rúbrica i el vist i plau del rector. Tot i el pacte establert que indicava que el traspàs d'administradors s'havia de fer efectiu el tercer diumenge de maig, com hem esmentat a l'anterior apartat, en el llibre de comptes, curiosament, hi apareix aquest relleu durant el mes d'agost en la majoria de les anotacions.

Un altre aspecte que cal destacar és la configuració final de la tríada d'administradors, que no venia pautaada en els capítols fundacionals. És per això que el sistema d'elecció per cooptació que Puigvert ressenya en algunes obrereries⁸, i que respon a una tria avalada entre els administradors sortints i el rector com és el cas que ens ocupa, encaixaria dins d'aquesta tipologia. Tanmateix, en quant al perfil dels administradors que regien la confraria, es constata una estructura jeràrquica i que comprenia la representació de diversos sectors de la població, coincidint en el primer lloc un paborde amb un ofici de prestigi o liberal, seguit d'un menestral i en tercera posició un fadrí. És un patró que sovint es troba repetit i que reflecteix la presència de totes les classes socials, atenent les premisses que caracteritzaven les confraries del Roser per la seva projecció pública de caire popular i obert, signes inequívocs d'acceptació social per la transversalitat d'aquests perfils.

⁵ ADG, *Confraria del Roser de Malgrat* (s. XVIII-XIX)

⁶ Paradedà escriu que «El llibre més antic d'aquesta confraria del Roser sols es remunta a l'any 1725», dins *L'obra de Mn. Felix Paradedà*, Ajuntament de Malgrat, 2017, p. 194. Per la proximitat de les dades podria referir-se al mateix llibre de comptes que tractem en aquest article.

⁷ En alguns períodes també té format bianual.

⁸ JOAQUIM MARIA PUIGVERT, *Església, territori i sociabilitat* (s. XVII-XIX), (Vic: Eumo Editorial, 2001).

En l'apartat econòmic, sobre els ingressos i les despeses, cal precisar que la confraria podia subsistir mitjançant el cobrament dels censals⁹ i les captes. En concret, una de les activitats recaptatòries que van popularitzar el Roser consistia en cantar els goigs per pasqua. Gràcies a la recol·lecta del bací de les ànimes en aquesta jornada, l'entitat es permetia mantenir un bon nivell econòmic per a poder organitzar les activitats religioses que estaven lligades al culte litúrgic i a la devoció. Per un altre costat, les festes de religiositat popular, aquelles que traspassaven l'espai sagrat i que es manifestaven públicament més enllà de les parets del temple, sempre eren ben acollides pel seu caràcter obert i festiu.

Les dues grans celebracions que s'organitzaven eren la del Roser del mes de maig i la d'octubre en honor a Joan d'Àustria, a més a més de les processons mensuals, tal i com Paradedada recorda afegint el detall que se celebraven aquestes festes amb gran solemnitat¹⁰. En aquest sentit, la Confraria del Roser de Malgrat actuava com a mirall de les altres institucions de la diòcesi de Girona, tot demostrant en escriure la implicació dels seus confreres basat en l'ostentació del seu activisme social.

Si bé les despeses invertides en la decoració, el manteniment de la pròpia capella i l'activitat litúrgica no generaven cap mena de restricció per part dels controladors episcopals, sí que es produïren amb l'auge dels saraus promoguts per les confraries en aquells espais profans on hi tenien presència. En aquest punt els prelats, mitjançant els sínodes diocesans, decretaven algunes mesures de contenció per frenar aquesta despesa que venia sufragada per les almoines dels fidels. Aquests decrets se succeïren al llarg dels segles XVI i fins el XIX, mitjançant diferents tipus d'imposicions que provenien de l'aparell eclesiàstic per tal d'apaivagar unes activitats que no podien controlar i que titllaven de supèrflues.

Durant el segle XIX, molt convuls per la heterogeneïtat del poder polític i la inestabilitat del poder religiós, que maldava per a remuntar una crisi de finançament, el bisbat de Girona decidí que s'havien d'implantar normatives de control per les festes, balls i saraus.

«II.-Siendo muy sensible el que, contra lo establecido en varias determinaciones Sinodales, continúe el intolerable abuso de hacer servir a la profana diversión de los bailes, las cuestaciones de limosnas que ofrece la Piedad de los fieles; queda prohibida nuevamente tan abominable inversión de los que se pide y da para culto de los santos. Y se previene a los Curas párrocos y encargados de las Parroquias, que jamás presten su consentimiento a tan criminales abusos; y pongan toda su autoridad e influjo para eliminarlos de sus Iglesias»¹¹

⁹ «Obligació de pagar indefinidament una pensió o cànon anual com a contrapartida d'un capital donat; hom acostumava a garantir sobre béns immobles, de manera semblant a la hipoteca, afegint-hi a vegades el pacte d'escriptura de terç. La seva creació adoptava generalment la forma de venda del dret, però també es podia constituir en testament o codicil [...]». Definició extreta de l'Enciclopèdia Catalana on-line: <http://www.enciclopedia.cat/enciclop%C3%A8dies/gran-enciclop%C3%A8dia-catalana/EC-GEC-0225273.xml?s.q=censal#.UOLpWVe1aFZ>

¹⁰ AAVV, *L'obra de Mn. Felix Paradedada (1865-1936)*, (2017), p. 194.

¹¹ ADG, *Sínodos provincials de Girona*, Any 1857.

Les morratxes, atxes i ciris

Diferents tipologies de morratxes que il·lustren el *Llibre d'Or del Rosari a Catalunya*, de Valeri Serra Boldú. Barcelona, 1925, p. 69.

Segons la definició normativa del *Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans*, una morratxa o almorratxa és un «recipient de vidre proveït de diferents brocs per a espargir aigua d'olor»¹². Valeri Serra en la seva descripció hi afegeix que és «un perfumador d'antiga nissaga, els avantpassats del qual es troben a les tombes romanes», un exemple que justifica en escriu la seva antiguitat¹³.

La primera referència de la compra de morratxes a Malgrat, esmentada anteriorment, apareix en el llibre de comptes de la Confraria del Roser durant l'administració que tingué lloc entre l'agost de 1795 i l'agost de 1796, període en el qual coincideix a la vila l'establiment protocol·lari d'uns mecanismes per a regular la jerarquia a les processons. Aquest document, signat el 16 de maig de 1796, entre el rector Antoni Peyró i el Magnífic Ajuntament proposava un ordre determinat per a les banderes a les processons:

«Banderes en la forma següent. A saber al davant de totes deurà anar la Bandera de Sant Pere, després de esta la de Santa Llúcia, després la de Nostra Senyora del Carme, després las de las Santes Justa i Rufina, després Sant Roc, després la de Sant Isidre, després la del Roser i l'últim de totes el Pendó de la Minerva [...]»¹⁴

En quant a l'adquisició de les morratxes, en el llibre s'hi poden comptabilitzar una quinzena d'anotacions d'aquests objectes que estaven íntimament relacionats amb la dansa com a atribut, tal i com es demostra l'any 1798 amb l'anotació «per murratxas per lo dia de las Ballas del Roser»¹⁵, o la del 1799 «tres anboratxas lo dia de las Galas»¹⁶, o

¹² Definició extreta del *Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans*, online: <https://mdlc.iec.cat>

¹³ VALERI SERRA, *Llibre d'Or del Rosari a Catalunya*, (Barcelona, 1925), p. 69.

¹⁴ ADG, *Confraria del Roser de Malgrat (s. XVIII-XIX)*, f. 98v.

¹⁵ *Ibidem*, f. 102v.

¹⁶ *Ibidem*, f. 104r.

bé la de l'any 1831 «per la festa per musichs y anborratxas»¹⁷, la de l'any següent «per nou borratja»¹⁸, el 1834 «per 12 borratjas ab dos anys»¹⁹ i l'últim assentament trobat, de l'any 1841 «per las amburraxas»²⁰.

En el Diccionari de la dansa, dels entremesos i dels instruments de música i sonadors de Pujol i Amades, s'exposa que en el Ball del ciri «el primer paborde manava la dansa mentre conservava sencera l'almorratxa; però, així que la trencava, la dansa era acabada, i acabava també el seu comanament»²¹. Per tot això exposat, mereix especial atenció l'assentament del període del 10 d'agost de 1805 al 12 d'agost de 1806, on s'hi llegeix “per las enborratxes” i «per los tres siris del Ball del Sirí»²², curiosament dins el mateix període s'hi produeix la compra dels dos atributs.

De la mateixa manera que succeï amb les morratxes, la compra de les atxes i els ciris també eren despeses de la confraria del Roser. Però el dispendi en cera que s'invertia en el dia a dia de la confraria era ingent, i per això no permet calibrar exactament la funció que tenia assignada més enllà de la lluminària pròpia de la capella, l'ofrena devocional i l'acompanyament per a les processons. Però les atxes també podien tenir aquest ús que s'esmenta en les danses com a atribut. El llibre de la confraria no atorga massa informació per a determinar com era aquest ball, i el fet que els atributs exposats hi constin de manera irregular no permeten fer una reconstrucció de la situació.

Per tant, la confluència de les atxes i els ciris amb les morratxes obre un ventall molt gran de les diverses possibilitats de la tipologia de dansa. Segons Mas, la *Dansa de les atxes* estigué de moda entre el segle XVI i fins ben entrat el segle XVIII, documentada en tractats de dansa i en fonts musicals escrites, deixant testimonis vius a la tradició que es transcriviren a les missions de recerca etnomusicològica a cavall del segle XIX i XX²³. Mas assenyala uns punts essencials sobre la dansa i els atributs dels que hem fet esment, assignant una funció recreativa o ritual al ball, amb la presència en ambdues ocasions d'un objecte com a atribut (tant l'atxa com la morratxa), i insisteix en què la tradició local li dona a través del temps una identitat pròpia del lloc i de la comunitat, fet que ha acabat succeint a Malgrat.

Les propostes sobre les diferents tipologies de ball també venien condicionades per la influència de la confraria organitzadora, que indirectament a través del lloguer de músics i mestres de dansa podia presentar a la plaça diferents estètiques, coreografies i músiques. Aquesta mena de relació vindria proposada per Garcia Espuche quan recorda

¹⁷ ADG, *Confraria del Roser de Malgrat (s. XVIII-XIX)*, f. 98v

¹⁸ *Ibidem*, f. 136v.

¹⁹ *Ibidem*, f. 137v.

²⁰ *Ibidem*, f. 138v.

²¹ FRANCESC PUJOL; JOAN AMADES, *Diccionari de la dansa, dels entremesos i dels instruments de música i sonadors*, I (Barcelona, 1936), p. 11.

²² ADG, *Confraria del Roser de Malgrat (s. XVIII-XIX)*, f. 110r.

²³ CARLES MAS, *Gloses i bon tempo a la Dansa de les Atxes*, (Treball inèdit, 2010-11) , p. 4.

«les intenses relacions dels músics i mestres de dansa que es va produir entre Barcelona i el territori català a finals del segle XVI fins a començaments del segle XVIII»²⁴.

El *Ball de morratxes*

Valeri Serra, en el seu *Llibre d'Or del Rosari a Catalunya*, assenyala que aquestes gerretes de vidre van ressuscitar amb les danses populars²⁵. En el seu meticulós treball, on aplega nombrosos testimonis de la presència de confraries del Roser en el territori català, relata que després de les festes religioses el poble es trobava a la plaça per a contemplar l'espectacle de la dansa. Els exemples proposats són variats, però estan majoritàriament vinculats a la participació dels pabordes en un ritual practicat en un lloc neuràlgic de la vila i s'hi esmenta una les danses de més anomenada a tot Catalunya, la *Dansa del Roser*.

La diversitat de les manifestacions musicals i les coreografies s'evidencia a diferents indrets del país. Però amb tot, també cal reconèixer que els rituals mantenen pautes estructurals en comú que marquen unes tendències generalitzades en quan el comportament dels confreres. Es tractava d'un ball que tenia lloc després de la processó i que estava protagonitzat per parelles (home/dona) que en l'espai de la plaça feien un passeig i altres figures, agafats de bracet i on l'home portava d'atribut una morratxa. Aquest objecte és justificat per Serra com un senyal d'ostentació del poder del paborde, veient en aquesta dansa una funcionalitat ritual de traspàs dels administradors²⁶.

Així doncs, la culminació de la dansa esdevenia un espectacle que acabava amb la trencadissa de les morratxes, fet que també van corroborar Pujol i Amades en l'abans esmentat Diccionari de la dansa, dels entremesos i dels instruments de música i sonadors, sota els paràmetres d'una variant geogràfica del *Ball de morratxes* a la Costa de Llevant²⁷ i que consistia en l'ofrena d'una morratxa del ballador a la parella, per tal de trencar-les mentre es feia un passeig senzill. Les morratxes es compraven a l'entitat organitzadora que les posava a la venda damunt una taula a la vista dels assistents»²⁸.

Evidentment, fou durant el segle XIX quan aquest acte públic començà a prendre molt més protagonisme i al mateix temps va ser objecte de transformació, ja que amb la desaparició de l'Antic Règim sorgiren etapes que modificaren substancialment les dinàmiques socials com a resultat de l'aplicació d'una política més civil i menys limitada a la presència dels rituals eclesiaístics. La concurrència d'actes públics a la plaça de la vila, centre neuràlgic de l'activitat social, esdevingué el nou pol d'atractament de la població, junt amb noves propostes de balls a les places, sobretot a mitjans del segle XIX. Tal i com

²⁴ ALBERT GARCIA, «Una ciutat de danses i guitarres», *Dansa i música. Barcelona 1700*, (Barcelona: Aj. Barcelona, 2009), p. 46.

²⁵ VALERI SERRA, *Llibre d'Or del Rosari a Catalunya*, (Barcelona, 1925), p. 69

²⁶ SERRA, *Llibre d'Or del Rosari a Catalunya*, (1925), p. 69.

²⁷ La Costa de Llevant és un terme usat pels folkloristes de finals s. XIX i principis del s. XX, fent referència al territori comprès entre Arenys de Mar (Alt Maresme) fins a Tossa de Mar (La Selva), poblacions que pertanyen a la Diòcesi de Girona.

²⁸ PUJOL i AMADES. *Diccionari de la dansa, dels entremesos i dels instruments de música i sonadors*, I (1936), p. 10

Garcia Espuche comenta: «La dansa no era un accessori de la festa, sinó que era la festa mateixa»²⁹ i, per tant, caldria veure en la dansa el punt d'atracció per a la culminació de la festa.

Passeig de les autoritats, a principis del segle XX, per iniciar un ball de plaça a Malgrat. Arxiu Municipal de Malgrat de Mar. Fons Juli Cardona Girons.

A Malgrat, el testimoni documental és escàs i poc específic, però al mateix temps, dins l'encaix històric local i general dels esdeveniments del moment possibilita fer-se una minsa idea de com es desenvolupava el ball, quin protagonisme tenien els atributs esmentats, com participaven a la plaça els músics i quin era el rol dels obrers de la parròquia o els confreres i les autoritats, així com la percepció que en tenia el públic assistent quan els balladors anaven fent voltes a la plaça per parelles amb la corresponent morratxa a la mà que s'oferia a les dames assistents. I en aquest sentit, l'any 1886 el *Ball de morratxes* era viu i latent en la memòria, tal i com es recorda en el text presentat pel Dr. Manaut, sota el títol *El pròleg d'un epileg* al certament literari de Malgrat, i que li valgué el premi del Casino Malgratenc, un fragment del qual diu així:

²⁹ GARCIA, ALBERT, «Una ciutat de danses i guitarres», *Dansa i música. Barcelona 1700*, (Barcelona: Aj. Barcelona 2009), p. 46.

«Los Muixins de Sabadell, no es feren esperar i tant bon punt tota la colla estigués reunida a dalt del tablado [...] començaren a refilar i a entonar aires falaguers l'un darrera l'altre, mentre els Obrers de la Parròquia en una taula a la part oposada se preparaven per la gran trencadissa de *Morratxes* que ja anava a començar»³⁰

Un altra referència que ens il·lustra la jornada festiva la trobem l'any 1902, en una crònica de premsa a *La Vanguardia* que explica el desenvolupament de la festa de Sant Joan i Sant Pau com la jornada protagonista de la festa major, que se celebrava l'ofici solemne al matí amb l'orquestra de Tordera i per la tarda hi havia danses i sardanes a la plaça³¹.

De la mateixa manera, també mereix especial atenció l'apartat que Paradedà dedica al *Ball de morratxes* l'any 1915 en el seu llibre *Malgrat i sos contorns*. Per un costat fa una descripció de com s'organitzava la venda de les morratxes a càrrec dels obrers dels sants Joan i Pau, ja que situa aquesta representació dins el marc de la jornada de la festa votiva³², i per una altra banda, Paradedà també afegeix que la fantasia popular atribueix un origen moresc a la «típica dansa de les morratxes»³³. I per acabar, cal fixar-se que el seu text denota que la funció de la dansa estava en transformació constant:

«Donar voltes i més voltes, rompre i més rompre morratxes al compàs dels harmoniosos acords d'una orquestra, constitueix, dit en poques paraules, el típic ball de les morratxes, subjecte cada dia més a capritxoses modificacions»³⁴

Cal fer incís en el fet que les morratxes tenien presència, històricament, a finals del segle XVIII a la dansa protocol·lària de la confraria del Roser. En canvi, a finals del segle XIX es relacionen amb els copatrons locals, Sant Joan i San Pau, que ho foren pel vot de vila de 1651. En aquest sentit, també cal precisar que no trobem cap ordinació en el protocol notarial d'aquest establiment de vot de vila, que justifiqui la dansa en aquesta diada, però sí que és més eloqüent associar-ho al fet que Sant Joan i Sant Pau esdevingueren els amfitrions de la jornada de festa major, en la qual, com a totes les festes patronals celebrades al segle XIX de caràcter religiós, se celebraven públicament amb balls a la plaça en el centre neuràlgic, o sia, a les places més concorregudes i emblemàtiques de cada població, sempre tenint en compte que aquell dia se celebrava ofici solemne i processó.

Tal i com passa amb molts fets històrics, el *Ball de morratxes* també té la seva part llegendària, i en aquest cas estava basada en l'amor que un moro professava a una donzella, a qui li va regalar una almorratxa com a prova del seu amor i que ella va refusar

³⁰ LLORENÇ SOLDEVILA, *Primer Certamen Literari de Malgrat (1886)*, (Barcelona: Ajuntament de Malgrat, 1998). Facsímil, Barcelona: Impr. La Renaixensa, 1887, p. 81.

³¹ *La Vanguardia*, 16 de juny de 1902.

³² El vot de vila fou instituit el 26 de juny de 1651. Arxiu Històric Fidel Fita. Notaria de Palafròlles. Volum 143 bis, (s. f.)

³³ *Ibidem*, p. 217

³⁴ AAVV, *L'obra de Mn. Fèlix Paradedà (1865-1936)*, (2017), p. 217-218

tirant-la a terra i trencant-se en mil bocins. Es tracta d'una fantasia relacionada amb la religió i l'ostentació de poder, premisses que encaixen amb el simbolisme que se li ha donat a aquest atribut en la dansa.

La folklorització

El *Ball de morratxes* de Malgrat, a càrrec de l'Esbart Dansaire Mar Blava. Actualment el ball té lloc al parc de Can Campassol. Foto cedida per Quico Gavara.

La recuperació de les danses tradicionals a càrrec dels esbarts dansaires va promoure una modulació de la funció per la qual el ball havia estat creat i usat, entenent que ho fou com un medi per a una activitat determinada³⁵. Dins d'aquest espectre, el *Ball de morratxes* també hi tindria el seu lloc. Les noves propostes coreogràfiques i la posada en escena del ball com un espectacle van suposar una folklorització que va permetre una perpetuació de la tradició en l'imaginari malgratenc, mantenint-se fins a l'actualitat com una icona de la identitat local. Tal i com Martí exposa citant a l'antropòleg Herman Bausinger, «necessitem el concepte de folklorisme perquè a través de les seves idees podem entendre millor tant els elements de la nostra cultura actual com els d'èpoques llunyanes»³⁶. En aquest punt, Martí defineix el folklorisme com «un conjunt d'actituds que impliquen una valoració socialment positiva d'aquest llegat cultural que anomenem *folklore*»³⁷.

³⁵ Ayats creu necessari considerar els balls com una activitat enlloc de considerar-los un producte. Jaume AYATS, «La dansa tradicional en la societat d'avui», *Caramella*, 20, p. 132-133

³⁶ JOSEP MARTÍ, *Tradición Oral*, (Universidad de Cantabria, 1999), p. 81.

³⁷ MARTÍ, *Tradición Oral*, (Universidad de Cantabria, 1999), p. 82.

La manca d'estudis històrics sobre les manifestacions festives del segle XIX, fonamentats en paràmetres d'una metodologia científica que estigués basada en evidències documentals, hauria esdevingut un factor decisiu per a que la llegenda del rei moro arrelés amb força en detriment del principi històric. És per això que, els folkloristes que estigueren a cavall dels segles XIX i XX tingueren en aquest tema una forta entrada en la literatura de l'època amb la mitificació dels fets. Estaven molt més avesats a recollir el testimoniatge per la via de l'oralitat que no pas en fer arqueologia documental. Amb tot, en cap cas cal apostar per a considerar nul·les les exposicions d'aquestes recerques, sobretot si constatem que el treball de Valeri Serra, en aquest aspecte és prou extens, profund, divers i força documentat iconogràficament.

El cas de la Costa de Llevant, que aglutina els balls de morratxes a l'aixopluc de la llegenda del rei moro és prou eloqüent per a determinar una pràctica que s'associava a una falla i que abraçava trets compartits en la pràctica de la dansa, perpetuant-se com una tradició que identificava un sector territorial en concret. En aquest sentit, cal observar semblances en els balls que s'han representat en el marc geogràfic que va des d'Arenys de Mar (Alt Maresme) i Lloret (La Selva), fet que justifica uns trets culturals compartits en la ja tant reivindicada comarca de la Selva Marítima.

Epileg

En aquest article s'han exposat les evidències que les morratxes estigueren presents a la dansa malgratenca com un atribut, almenys a finals del segle XVIII tal i com es pot comprovar al registre de despeses del llibre de comptes de la Confraria del Roser. És per això que, la proposta de considerar aquest ball com un medi per a una activitat, en detriment de validar-lo com un producte ha estat tasca fàcil mentre ho hem associat a la confraria del Roser, per relacionar-ho amb el traspàs de pabordes de la institució. Però a partir de mitjans del segle XIX, semblaria que l'activitat hauria fet un gir cap a una demostració de poder institucional vinculat al govern local, però no hem materialitzat aquests indicis degut a les poques referències documentals localitzades.

Actualment, a Malgrat es percep un desconeixement generalitzat de la tradició del *Ball de morratxes* en quant al principi històric protocol·lari que l'origina, i sobre el qual aquest estudi en presenta una aproximació, donada la manca de dades més feaents. El fet de no conèixer l'existència de material documental que justificaria el ball com un ritual de traspàs de pabordes associat a la simbologia de l'ostentació de poder, juntament amb la manca d'evidències de les transformacions que es produïren en el segle XIX, ha generat una confusió en quan al nom que actualment se li atorga. El nom genèric que caldria assignar-li és *Ball de morratxes* de Malgrat, que es representa per Sant Joan i Sant Pau, segons el testimoni de finals del segle XIX i principis del segle XX, associat al dia de la festa dels copatrons de la vila, al voltant del 26 de juny. Tot i que això no treu que en altres dates més llunyanes s'hagués representat amb una altra finalitat, com hem destacat, vinculades al relleu dels administradors de la confraria del Roser.

A més a més, encara queden interrogants per a resoldre en quant el canvi d'administradors del Roser que s'hauria de produir la tercera setmana del mes de maig i s'acaba materialitzant el mes d'agost. Insistim que hi ha un buit documental important que caldria restaurar i continuar explorant per a un estudi més profund en la mesura que sigui possible.

Mentrestant, el *Ball de morratxes* de Malgrat és un element digne de ser considerat patrimoni immaterial per la transcendència que ha mantingut durant segles en el costumari malgratenc, malgrat les transformacions que ha sofert de les seves funcions com a ritual. En aquest sentit, caldria incloure'l en el mapa de patrimoni immaterial de Malgrat de Mar.

Bibliografia

AAVV. (2017). *L'obra de Mn. Fèlix Paradedà*. Ajuntament de Malgrat, 2017.

ANGLADA MAS, ANNA MARIA (2015). «La Confraria del Roser de Vilanova de Palafrons. Aproximació al context musical». *Revista Catalana de Musicologia*, VIII, p. 137-150.

AYATS, JAUME (2009). «*La dansa tradicional en la societat d'avui*». *Caramella*, 20, p. 132-133.

GARCIA ESPUCHE, ALBERT (2009). "*Una ciutat de danses i guitarres*". *Dansa i música*. Barcelona 1700. Barcelona: Aj. Barcelona, p. 16-79.

MARTÍ PÉREZ, JOSEP (1999). *Tradición Oral*. Universidad de Cantabria, p. 81-107.

MAS GARCIA, CARLES. *Gloses i bon tempo a la Dansa de les Atxes*. Treball inèdit. 2010-11.

PUIGVERT SOLÀ, JOAQUIM MARIA (2001). *Església, territori i sociabilitat (s. XVII-XIX)*. Vic: Eumo Editorial.

PUJOL, FRANCESC; AMADES, JOAN (1936). *Diccionari de la dansa, dels entremesos i dels instruments de música i sonadors*. volum I. Barcelona.

SERRA BOLDÚ, VALERI (1925). *Llibre d'Or del Rosari a Catalunya*. Barcelona.

SOLDEVILA, LLORENÇ (1887). *Primer Certamen Literari de Malgrat (1886)*. Barcelona: Ajuntament de Malgrat, 1998. Facsímil, Barcelona : Impr. La Renaixensa.

<https://www.raco.cat/index.php/RevistaMusicologia/article/view/350055/441292>

Arxius consultats

ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
ADG	Arxiu Diocesà de Girona
AHFF	Arxiu Històric Fidel Fita (Arenys de Mar)
AMMM	Arxiu Municipal de Malgrat de Mar